Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (четвърти състав)

16 март 2023 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Членове 3, 4 и 5 — Потребителски договори — Ипотечни кредити — Неравноправни клаузи — Клауза относно комисиона за обработка на кредита — Искане за отмяна на тази клауза и за възстановяване на платената на това основание сума — Ясен и разбираем характер на клаузите — Наличие на специална национална правна уредба“

По дело C-565/21

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Tribunal Supremo (Върховен съд, Испания) с акт от 10 септември 2021 г., постъпил в Съда на 14 септември 2021 г., в рамките на производство по дело

Caixabank SA

срещу

X,

СЪДЪТ (четвърти състав),

състоящ се от: C. Lycourgos, председател на състава, L. S. Rossi, J.-C. Bonichot, S. Rodin (докладчик) и O. Spineanu-Matei, съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Caixabank SA, от J. Gutiérrez de Cabiedes Hidalgo de Caviedes, abogado,

– за испанското правителство, от A. Gavela Llopis и M. J. Ruiz Sánchez, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от J. Baquero Cruz и N. Ruiz García, в качеството на представители,

* Език на производството: испански.

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 3—5 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между Caixabank SA (наричана по-нататък „банковата институция“) и X. (наричан по-нататък „потребителят“) относно твърдяната неравноправност на съдържаща се в договор за ипотечен кредит клауза относно комисиона за обработка на кредита.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Член 3, параграф 1 от Директива 93/13 гласи:

„В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора“.

4 Съгласно член 4 от посочената директива:

„1. Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

2. Преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език“.

5 Член 5 от същата директива предвижда:

„При договори, в които всички или определени клаузи се предлагат на потребителя в писмен вид, тези условия се съставят на ясен и разбираем език. При наличие на съмнение за смисъла на определена клауза, тя се тълкува в най-благоприятен за потребителя смисъл. Настоящото правило не се прилага във връзка с процедурите по реда на член 7, параграф 2“.

6 Част Б, раздел 4 от приложение II към Директива 2014/17/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 4 февруари 2014 година относно договорите за кредити за жилищни недвижими имоти за потребители и за изменение на директиви 2008/48/ЕО и 2013/36/ЕС и Регламент (ЕС) № 1093/2010 (ОВ L 60, 2014 г., стр. 34) предвижда в точка 3, първо изречение:

„В раздела „Други елементи на ГПР [годишният процент на разходите]“ се изброяват всички останали влизащи в ГПР разходи, включително еднократни разходи, като административни такси, и периодични разходи, като годишни такси управление“.

Испанското право

7 Параграф 4 от приложение II към Orden del Ministerio de la Presidencia sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (Наредба на министерството на председателството за прозрачност на финансовите условия по ипотечните кредити) от 5 май 1994 г. (BOE, бр. 112 от 11 май 1994 г., стр. 14444) е озаглавен „Комисиони“ и има следното съдържание:

„1. Комисиона за обработка — всички разходи за проучването, одобряването и разглеждането на искането за ипотечен кредит или други подобни разходи, присъщи за дейността на институцията заемодател във връзка с отпускането на заема, трябва задължително да бъдат включени в една-единствена комисиона, наречена комисиона за обработка, която е платима еднократно. Размерът, начинът и моментът на плащане на комисионата се уреждат в настоящата клауза.

[…]

2. Други последващи комисиони и разходи — освен „комисионата за обработка“, за сметка на заемателя могат да се договарят само:

[…]

c) Комисионите, които са надлежно съобщени на Банката на Испания в съответствие с разпоредбите на Наредбата от 12 декември 1989 г. и нейните правилници за приложение, и съответстват на конкретно предоставена от кредитната институция услуга, различна от обичайното административно обслужване на кредита. […]“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

8 На 21 септември 2005 г. потребителят сключва с банковата институция договор за ипотечен кредит в размер на 130 000 EUR, който предвижда плащане на сума в размер на 845 EUR за комисиона за обработка на получената престация.

9 На 24 април 2018 г. потребителят предявява иск срещу банковата институция, като иска клаузата относно комисионата за обработка да бъде обявена за недействителна и да му се възстанови платената сума. Този иск е уважен от Juzgado de Primera Instancia (първоинстанционен съд, Испания), който обявява тази клауза за нищожна и осъжда банковата институция да възстанови на потребителя платената сума.

10 Банковата институция подава въззивна жалба пред Audiencia Provincial de Palma de Mallorca (съд на провинция Палма де Майорка, Испания), която е отхвърлена с мотива, че банковата институция не е доказала, че размерът на комисионата съответства на действително предоставената услуга. Впоследствие банковата институция подава касационна жалба пред Tribunal Supremo (Върховен съд, Испания), който е запитващата юрисдикция.

11 Тази юрисдикция счита, че отговорът, даден от Съда в решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), на въпросите, които са му поставени във връзка с комисионата за обработка на заемите и ипотечните кредити, както и с установената от Съда съдебна практика в тази област, се определя от факта, че запитващите юрисдикции са представили неправилно националната правна уредба и съдебна практика. Вследствие на това голям брой испански юрисдикции тълкували това решение на Съда като обявяващо практиката на Tribunal Supremo (Върховен съд) относно комисионата за обработка за противоречаща на правото на Съюза.

12 При тези условия Tribunal Supremo (Върховен съд) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Предвид специфичната уредба на комисионата за обработка в националното право като възнаграждение за услуги по проучването, одобряването и разглеждането на искане за ипотечен заем или кредит или за други подобни услуги, присъщи за дейността на кредитодателя във връзка с отпускането на заеми или кредити, което се заплаща еднократно и поначало при сключване на съответния договор, допускат ли член 3, параграф 1 и членове 4 и 5 от Директива 93/13/ЕИО […] национална съдебна практика, която приема, че клаузата, установяваща това възнаграждение, урежда съществен елемент от договора, тъй като същото съставлява основен компонент на цената, и че тази клауза не може да се проверява за неравноправност, ако е съставена на ясен и разбираем език в съответствие с широкото тълкуване, възприето в практиката на Съда на ЕС?

2. Допуска ли член 4, параграф 2 от Директива 93/13 национална съдебна практика, съгласно която при преценката дали дадена клауза, уреждаща съществен елемент от договор за ипотечен заем или кредит, е ясна и разбираема, се вземат предвид обстоятелства като общата осведоменост на потребителите за тази клауза, задължителната информация, която финансовата институция трябва да предостави на потенциалния кредитополучател в съответствие със стандартизираните информационни формуляри, рекламната дейност на банките, специалното внимание на средния потребител, доколкото клаузата се отнася до част от цената, която трябва да бъде платена изцяло при отпускането на заема, и до съществена част от икономическата тежест, която той понася във връзка със заема, както и това дали текстът, мястото и структурата на клаузата дават основание да се приеме, че същата представлява съществен елемент от договора?

3. Допуска ли член 3, параграф 1 от Директива 93/13 национална съдебна практика, която приема, че договорна клауза като спорната в главното производство, отнасяща се до комисионата за обработка във връзка с договор за заем или за кредит, която се дължи за услугите по проучване, изготвяне и индивидуално разглеждане на искането за отпускане на заем или кредит (проучване на кредитния риск и на платежоспособността на длъжника, проверка за наличието на вещни тежести върху имота, върху който ще бъде учредена ипотеката, и т.н.) като предварително условие за отпускането на заема

или кредита, и която е изрично предвидена в националното законодателство като възнаграждение за присъщите за отпускането на заем или кредит дейности, не създава в противоречие с изискванията за добросъвестност и в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

13 В самото начало следва да се отбележи, че доколкото от акта за преюдициално запитване е видно, че с първия си въпрос запитващата юрисдикция иска да установи дали може да се приеме, че разглежданата в главното производство клауза е изключена от предвидения в член 3, параграф 1 и член 4, параграф 1 от Директива 93/13 механизъм за контрол върху неравноправните клаузи, поради това че комисиона за обработка е един от основните компоненти на цената и следователно е съществен елемент от договора, независимо от посочването на членове 3—5 от тази директива, първият въпрос се отнася само до тълкуването на член 4, параграф 2 от същата директива.

14 Следва да се приеме, че с първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална съдебна практика, която с оглед на национална правна уредба, предвиждаща, че комисионата за обработка представлява възнаграждение за услугите по проучването, одобряването или разглеждането на искане за заем или ипотечен кредит или за други подобни услуги, счита, че клаузата, с която се въвежда такава комисиона, попада в обхвата на „основния предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба, поради това че тази комисиона представлява един от основните компоненти на цената.

15 Съгласно посочената разпоредба преценката за неравноправния характер на клаузите не се свързва нито с основния предмет на договора, нито със съответствието на цената и възнаграждението, от една страна, и по отношение на доставените стоки или предоставените услуги, от друга, при условие че тези клаузи са изразени на ясен и разбираем език.

16 Вследствие на това в рамките на спора по главното производство единствено ако клаузата относно комисионата за обработка спада към една от двете посочени в предходната точка категории контролът на неравноправния характер на тази клауза би могъл да бъде ограничен в съответствие с посочения член 4, параграф 2. В случая запитващата юрисдикция иска от Съда да изясни обхвата на първата от тези категории, тоест тази относно „основния предмет на договора“.

17 В това отношение Съдът е приел, че договорните клаузи, попадащи в понятието „основен предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, трябва да се разбират като клаузи, определящи основните престации по договора и които сами по себе си го характеризират. Обратно, клаузите, които имат акцесорен характер по отношение на клаузите, определящи самата същност на договорното отношение, не попадат в обхвата на това понятие (решения от 20 септември 2017 г., Andriciuc и др., C-186/16, EU:C:2017:703, т. 35 и 36, и от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 32).

18 С договор за кредит кредитодателят се задължава основно да предостави на разположение на кредитополучателя определена парична сума, а последният от своя страна основно се задължава да възстанови същата, поначало с лихви, съгласно предвидения за целта график (решение от 10 юни 2021 г., BNP Paribas Personal Finance, C-776/19—C-782/19, EU:C:2021:470, т. 57 и цитираната съдебна практика).

19 В решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 64), Съдът постановява, че комисиона за обработка не може да се счита за съществена престация по договор за ипотечен кредит само поради факта, че е включена в общата му цена.

20 В случая в акта за преюдициално запитване запитващата юрисдикция посочва решение 44/2019 от 23 януари 2019 г., в което е постановено, че комисионата за обработка представлява, ведно с възнаградителните лихви, договорната цена на заема или на ипотечния кредит, и поради това спада към „основния предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13. Тази констатация е била направена, като се отчита по-конкретно релевантното национално законодателство, което определя тази комисиона за обработка като възнаграждение за услугите по проучването, одобряването или разглеждането на искане за заем или кредит или за други подобни услуги, присъщи на дейността на кредитодателя.

21 В това отношение следва да се припомни, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 предвижда изключение от механизма за контрол по същество на неравноправните клаузи, предвиден в рамките на въведената с тази директива система за защита на потребителите, и поради това посочената разпоредба следва да се тълкува стриктно [решение от 12 януари 2023 г., D.V. (Адвокатско възнаграждение — Принцип на почасовата ставка), C-395/21, EU:C:2023:14, т. 30 и цитираната съдебна практика].

22 От предоставените от запитващата юрисдикция обяснения, както и от текста на първия въпрос следва, че комисионата за обработка обхваща възнаграждението за услугите по проучването, одобряването и разглеждането на искане за заем или кредит или за други подобни услуги, присъщи на дейността на кредитодателя по отпускането на заема или кредита.

23 С оглед на задължението за стриктно тълкуване на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 задължението за заплащане на възнаграждение за такива услуги обаче не може да се счита за попадащо в обхвата на основните задължения по договор за кредит, както са определени в припомнената в точка 18 от настоящото решение съдебна практика, тоест, от една страна, предоставянето на разположение на парична сума от заемодателя, и от друга страна, връщането на тази сума, по общо правило с лихви, по предвидения график. Всъщност би било в разрез с това задължение за стриктно тълкуване в понятието „основен предмет на договора“ да се включат всички престации, които са просто свързани със самия основен предмет и следователно имат акцесорен характер по смисъла на съдебната практика, припомнена в точка 17 от настоящото решение.

24 С оглед на изложените по-горе съображения на първия въпрос следва да се отговори, че член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална съдебна практика, която с оглед на национална правна уредба, предвиждаща, че комисионата за обработка представлява възнаграждение за услугите по проучването, одобряването или разглеждането на искане за заем или ипотечен кредит или за други

подобни услуги, приема, че клаузата, с която се установява такава комисиона, спада към „основния предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба, поради това че тази комисиона представлява един от основните компоненти на цената.

По втория въпрос

25 С втория си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 4, параграф 2 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална съдебна практика, която за целите на преценката на ясния и разбираем характер на клауза, уреждаща съществен елемент от договора за заем или за ипотечен кредит, взема предвид обстоятелства като общата осведоменост на потребителите за тази клауза, задължителната информация, която финансовата институция е длъжна да предостави на потенциалния кредитополучател в съответствие със стандартизираните информационни формуляри, рекламната дейност на банките и специалното внимание, което средният потребител отдава на тази клауза, както и факта, че текстът, мястото и структурата на посочената клауза дават основание да се приеме, че същата представлява съществен елемент от договора.

26 В самото начало следва да се отбележи, че вторият въпрос се отнася до преценката на ясния и разбираем характер по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13 на клауза, с която се предвижда комисиона за обработка като разглежданата в спора по главното производство. От отговора на първия въпрос обаче следва, че подобна клауза не попада в обхвата на „основния предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба.

27 С оглед на този отговор последният елемент, посочен от запитващата юрисдикция във втория въпрос, следва да се разбира като отнасящ се до факта, че текстът, мястото и структурата на клаузата, с която предвижда комисионата за обработка, позволяват да се установи, че последната представлява „важен“ елемент от договора за заем или за ипотечен кредит, тъй като квалифицирането като „съществен“ елемент е запазено за елементите, спадащи към „основния предмет на договора“ по смисъла на член 4, параграф 2 от Директива 93/13, както следва от припомнената в точка 17 от настоящото решение съдебна практика.

28 След това уточнение, същото изискване за прозрачност като посоченото в член 4, параграф 2 от Директива 93/13 се съдържа и в член 5 от тази директива, който предвижда, че писмените договорни клаузи „се съставят“ на ясен и разбираем език. Освен това Съдът вече е постановил, че изискването за прозрачност, което се съдържа в първата разпоредба, има същия обхват като предвидения във втората разпоредба (решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 36 и цитираната съдебна практика).

29 Ето защо, за да се даде полезен отговор на запитващата юрисдикция, следва да се приеме, че с втория си въпрос тя иска по същество да се установи дали член 5 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че за целите на преценката на ясния и разбираем характер на клауза от договор за заем или ипотечен кредит, която предвижда събирането на комисиона за обработка, са релевантни обстоятелства като общата осведоменост на потребителите за подобна клауза, задължителната информация, която финансовата институция е длъжна по закон да предостави на потенциалния кредитополучател, рекламната дейност на банките, специалното внимание, което средният потребител отдава на тази клауза, доколкото тя предвижда пълното изплащане на значителна сума още с

отпускането на този заем или на този кредит, както и факта, че текстът, мястото и структурата на клаузата дават основание да се приеме, че става въпрос за важен елемент от договора.

30 Съдът подчертава, че изискването за прозрачност, съдържащо се в член 5 от Директива 93/13, не може да бъде сведено само до разбираемия характер на тези клаузи от формална и граматическа гледна точка, а напротив, че въведената с тази директива система на защита се основава на идеята, че потребителят е в положението на по-слабата страна в отношенията с продавача или доставчика, по-специално по отношение на степента му на информираност, поради което изискването за ясен и разбираем език на договорните клаузи и следователно за прозрачност трябва да се разбира разширително (вж. в този смисъл решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 67 и цитираната съдебна практика).

31 В този смисъл посоченото изискване трябва да се разбира в смисъл, че не само налага въпросната клауза да е разбираема за потребителя в граматическо отношение, но и договорът да излага по прозрачен начин конкретното действие на механизма, към който се отнася съответната клауза и евентуално отношението между този механизъм и механизма, предвиден в други клаузи, така че потребителят да получи възможност въз основа на точни и разбираеми критерии да оцени икономическите последици, които произтичат от договора за него (решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 67 и цитираната съдебна практика).

32 Наистина, от тази съдебна практика не следва, че кредитодателят е длъжен да посочи конкретно в съответния договор естеството на всички услуги, предоставени като насрещна престация за таксите, предвидени от една или повече клаузи на договора. Въпреки това, предвид защитата, която Директива 93/13 цели да предостави на потребителя, тъй като той е в положение на по-слаба страна спрямо продавача или доставчика от гледна точка както на възможностите си да преговаря, така и на степента си на информираност, е важно естеството на действително предоставените услуги да може разумно да бъде разбрано или изведено при разглеждането на целия договор. Освен това потребителят трябва да може да провери дали не е налице припокриване на различните такси или на услугите, за които същите се заплащат (решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 43).

33 Както следва от постоянната съдебна практика, яснотата и разбираемостта на разглежданата в главното производство клауза трябва да бъдат разгледани от запитващата юрисдикция с оглед на всички относими фактически елементи, сред които са публичността и информацията, предоставена от кредитодателя при договарянето на договора за кредит, и като се има предвид степента на внимание, която може да се очаква от един нормално осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен среден потребител (решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 68 и цитираната съдебна практика).

34 В точка 69 от решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), Съдът приема, че изискването за прозрачност, произтичащо както от член 4, параграф 2 от Директива 93/13, така и от член 5 от нея, не допуска национална съдебна практика, съгласно която договорна клауза сама по себе си се счита за прозрачна, без да е необходимо компетентният съд да извърши проверка като описаната в точки 31—33 от настоящото решение.

35 В това отношение в точка 70 от решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), Съдът уточнява, че националният съд следва да провери дали финансовата институция е съобщила на потребителя достатъчно данни, за да може последният се запознае с съдържанието и действието на клаузата, с която му се възлага плащането на комисиона за обработка, както и ролята ѝ в договора за кредит. По този начин потребителят ще има достъп до основанията за възнаграждението, съответстващо на тази комисиона (вж. по аналогия решение от 26 февруари 2015 г., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, т. 77), и така може да прецени обхвата на задължаването си, и по-специално общата цена на посочения договор.

36 В преюдициалното си запитване Tribunal Supremo (Върховен съд) подчертава, че противно на информацията, предоставена на Съда от запитващата юрисдикция по дела Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19), от практиката му по никакъв начин не следва, че договорна клауза, с която се предвижда комисиона за обработка като разглежданата в спора по главното производство, трябва да се счита за „автоматично“ отговаряща на изискването за прозрачност, произтичащо както от член 4, параграф 2 от Директива 93/13, така и от член 5 от нея, с оглед по-специално на задълженията, наложени от релевантната национална правна уредба. Именно в този контекст Tribunal Supremo (Върховен съд) пита Съда дали е възможно да се вземат предвид посочените във втория въпрос елементи за целите на преценката на ясния и разбираем характер на подобна клауза.

37 В това отношение следва да се припомни, че в рамките на производство по член 267 ДФЕС, основано на ясно разделение на правомощията между националните юрисдикции и Съда, всяка преценка на обстоятелствата по делото и на националното право е от компетентността на националния съд (вж. по-конкретно решение от 19 септември 2019 г., Lovasné Tóth, C-34/18, EU:C:2019:764, т. 42). Освен това Съдът неведнъж е постановявал, че в рамките на преюдициално запитване не следва да се произнася по тълкуването на национални разпоредби и да решава дали даденото им от националния съд тълкуване е правилно, тъй като това тълкуване всъщност попада в изключителната компетентност на националните съдилища (вж. по-конкретно решение от 25 ноември 2020 г., Sociálna poisťovňa, C-799/19, EU:C:2020:960, т. 45).

38 Ето защо на втория въпрос следва да се отговори въз основа на предоставената от запитващата юрисдикция информация, от която е видно, че съгласно релевантната национална съдебна практика договорна клауза, с която се предвижда комисиона за обработка като разглежданата в спора по главното производство, не се счита за отговаряща автоматично на изискването за прозрачност по член 5 от Директива 93/13.

39 Що се отнася до преценката на ясния и разбираем характер на такава клауза, от припомнената в точки 31—33 от настоящото решение съдебна практика следва, че компетентният съд е длъжен да провери с оглед на всички относими фактически обстоятелства дали на кредитополучателя действително е била дадена възможност да оцени произтичащите от нея икономически последици, да разбере естеството на услугите, предоставени като насрещна престация за предвидените в посочената клауза разходи, и да провери дали не съществува припокриване между различните предвидени в договора разходи или между услугите, които се заплащат с тях.

40 В рамките на тази преценка трябва по-специално да се вземе предвид текстът на разглежданата клауза, информацията, която финансовата институция е предоставила на заемателя, включително информацията, която тя е длъжна да предостави в съответствие с

приложимото национално законодателство, както и рекламата, направена от тази институция във връзка с вида на подписания договор, като се отчита степента на внимание, която може да се очаква от средния потребител, който е нормално осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен, в съответствие със съдебната практика, припомнена в точка 33 от настоящото решение.

41 В това отношение, що се отнася до обстоятелствата, посочени във втория въпрос, следва да се констатира, първо, че общата осведоменост на потребителите за клауза, предвиждаща комисиона за обработка, е независима от начина, по който такава клауза се формулира в рамките на конкретен договор като разглеждания в спора по главното производство. Следователно известността на такава клауза не е елемент, който може да бъде взет предвид при преценката на нейния ясен и разбираем характер.

42 Второ, информацията, която финансовата институция е длъжна да предостави на потенциалния заемополучател в съответствие с националната правна уредба, е релевантна, за да се прецени ясния и разбираем характер, както като цяло информацията, която тази институция е предоставила на заемателя в рамките на договарянето относно договорните условия и последиците от сключването на договора. Всъщност подобна информация е от основно значение за потребителя, тъй като именно въз основа на нея той решава дали желае да се обвърже договорно с продавача или доставчика, като се присъедини към предварително изготвените от него условия (вж. в този смисъл решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 70).

43 Трето, рекламната дейност на финансова институция във връзка с вида на сключения договор трябва да се вземе предвид и като информация, предоставена от заемодателя при договарянето на договора (вж. в този смисъл решение от 30 април 2014 г., Kásler и Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, т. 74, и от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 44).

44 Четвърто, особеното внимание, което средният потребител отдава на клауза относно комисиона за обработка, доколкото тази клауза предвижда пълно плащане на значителна сума още от момента на отпускане на заема или на кредита, може да се вземе предвид, за да се прецени дали такава клауза е ясна и разбираема. Съгласно припомнената в точка 33 от настоящото решение съдебна практика в рамките на тази преценка следва да се вземе предвид степента на внимание, която може да се очаква от средния потребител, който е нормално осведомен и в разумни граници наблюдателен и съобразителен.

45 Накрая, що се отнася, пето, до характеристиката, че текстът, разположението и структурата на дадена клауза позволявали да се установи, че става въпрос за съществен елемент на договора, следва да се констатира, че с оглед на отговора на първия въпрос, от който следва, че по принцип клауза като разглежданата в главното производство не е съществен елемент от договора за ипотечен кредит, тази характеристика съответства на неточна хипотеза, така че не може да става въпрос за релевантен елемент в делото по главното производство.

46 За сметка на това мястото и структурата на въпросната клауза позволяват да се установи дали тя представлява важен елемент от договора. Всъщност подобни елементи биха могли да позволят на заемателя да оцени икономическите последици, които произтичат за него от тази клауза.

47 С оглед на изложените по-горе съображения на втория въпрос следва да се отговори, че член 5 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че за целите на преценката на ясния и разбираем характер на договорна клауза, предвиждаща плащането от кредитополучателя на комисиона за обработка, компетентният съд е длъжен да провери с оглед на всички релевантни фактически обстоятелства дали на кредитополучателя действително е била дадена възможност да оцени произтичащите за него от тази клауза икономически последици, да разбере естеството на услугите, предоставени като насрещна престация за предвидените в посочената клауза разходи, и да провери дали няма припокриване между различните предвидени в договора разходи или между услугите, които се заплащат с тях.

По третия въпрос

48 С третия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална съдебна практика, съгласно която договорна клауза, предвиждаща в съответствие с релевантната национална правна уредба плащането от кредитополучателя на комисиона за обработка, предназначена за заплащане на услугите, свързани с проучване, изготвяне и индивидуално разглеждане на искането за отпускане на заем или ипотечен кредит, не създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните.

49 Съгласно постоянната съдебна практика Съдът е компетентен да тълкува понятието „неравноправна клауза“ по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, както и критериите, които националният съд може или трябва да прилага при преценката на договорна клауза от гледна точка на разпоредбите на тази директива, като се има предвид, че посоченият съд въз основа на тези критерии се произнася конкретно по квалификацията на съответната договорна клауза според обстоятелствата по разглежданото от него дело. От това следва, че Съдът трябва единствено да предостави на запитващата юрисдикция указания, които тя следва да вземе под внимание при преценката на неравноправния характер на съответната клауза (решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 73).

50 Що се отнася до въпроса дали е спазено изискването за добросъвестност по смисъла на член 3, параграф 1 от Директива 93/13, следва да се установи, че с оглед на шестнадесето съображение от тази директива националният съд трябва да провери дали, като постъпва добросъвестно и справедливо с потребителя, продавачът или доставчикът може основателно да очаква, че потребителят ще се съгласи с подобна клауза при индивидуални преговори (решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 74).

51 Що се отнася до въпроса дали съществува евентуална значителна неравнопоставеност, той не следва да се ограничава до количествена икономическа преценка, основана на сравнение между общата стойност на сделката, предмет на договора, от една страна, и разходите, поставени в тежест на потребителя с тази клауза, от друга страна. Всъщност значителна неравнопоставеност може да произтича от самия факт на достатъчно тежко посегателство над правното положение, в което е поставен потребителят, като страна по разглеждания договор, по силата на приложимите национални разпоредби, независимо дали под формата на ограничаване на съдържанието на правата, които според тези разпоредби той

извлича от договора, или под формата на пречка за тяхното упражняване, или пък на поставянето в негова тежест на допълнително задължение, непредвидено от националните правила (решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, т. 51).

52 От друга страна, от член 4, параграф 1 от Директива 93/13 следва, че преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характерът на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича (решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578, т. 76)

53 Запитващата юрисдикция и банковата институция считат, че точки 78 и 79 от решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), са повлияни от неправилно представяне в преюдициалното запитване по дело C-224/19 както на испанската правна уредба, така и на практиката на Tribunal Supremo (Върховен съд), тъй като запитващата юрисдикция по това дело е пропуснала да опише правната норма, която урежда конкретно комисионата за обработка, и която предвижда за последната правен режим, различен от този на другите банкови комисиони.

54 Освен това в акта за преюдициално запитване запитващата юрисдикция отбелязва, че би могло да съществува напрежение между точки 78 и 79 от решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), и точка 55 от решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820).

55 В това отношение следва да се припомни, че Съдът е отбелязал в точка 78 от решение от 16 юли 2020 г., Caixabank и Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 и C-259/19, EU:C:2020:578), че съгласно данните, предоставени от една от запитващите юрисдикции по тези дела, Закон 2/2009 изисква комисионите или начислените на клиента разходи да съответстват на действително предоставени услуги или на направени разходи.

56 Въз основа на тези данни и в приложение на принципите, припомнени в точка 51 от настоящото решение, Съдът приема по същество, че клауза, която би имала за последица освобождаване на продавача или доставчика от задължението да докаже, че предвидените в това национално законодателство условия са изпълнени по отношение на комисиона за обработка, може — при условие че компетентният съд провери всички клаузи на договора — да засегне неблагоприятно правното положение на потребителя, както е предвидено в националното право, и вследствие на това да доведе в негов ущърб до значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните.

57 След това уточнение преценката за евентуалното наличие на значителна неравнопоставеност между правата и задълженията на страните, що се отнася до събирането на комисиона за обработка, предназначена да обхване задачите, свързани с проучването, одобряването и разглеждането на искането за заем или за ипотечния кредит, в съответствие с релевантната национална правна уредба, трябва да се извърши от компетентния съд с оглед на всички критерии, установени в припомнената в точки 49—52 от настоящото решение постоянна съдебна практика.

58 В това отношение при клаузи в договори за кредит, отнасящи се до комисиони, също предвидени в националното право, Съдът е приложил посочените критерии в точка 55 от решение от 3 октомври 2019 г., Kiss и CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820), като е постановил, че освен ако за предоставените в замяна на това услуги не може разумно да се приеме, че попадат сред услугите, които се извършват при управлението или отпускането на кредита, или ако сумите, начислени на потребителя за посочената такса и посоченото комисионно възнаграждение, са непропорционални спрямо размера на кредита, не изглежда, освен ако запитващата юрисдикция не установи друго, че тези клаузи засягат неблагоприятно правното положение на потребителя, така както то е предвидено в националното право.

59 По същите съображения договорна клауза, която е предвидена в националното право и въвежда комисиона за обработка, имаща за предмет възнаграждението за услуги, свързани с проучването, изготвянето и индивидуалното разглеждане на искане за отпускане на заем или кредит, необходими за получаването на такъв заем или кредит, не изглежда, освен ако компетентната юрисдикция провери това обстоятелство, да засяга неблагоприятно правното положение на потребителя, както е предвидено в националното право, освен ако за предоставените в замяна на това услуги не може разумно да се приеме, че попадат в обхвата на описаните по-горе услуги или ако сумите, начислени на потребителя за посоченото комисионно възнаграждение, са непропорционални спрямо размера на кредита.

60 Следва още да се уточни, че национална съдебна практика, от която следва, че клауза, предвиждаща комисиона за обработка, не може да се счита при всички случаи за неравноправна само поради факта, че има за предмет услуги, присъщи на дейността на институцията заемодател по отпускането на заема, които са предвидени в националната правна уредба, би била в разрез с член 3, параграф 1 от Директива 93/13. Всъщност подобна съдебна практика би ограничила правомощията на националните юрисдикции да извършват, включително служебно, проверка на потенциалния неравноправен характер на съответните клаузи в съответствие с тази разпоредба и вследствие на това не би гарантирала пълното действие на предвидените в тази директива норми.

61 С оглед на изложените по-горе съображения член 3, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална съдебна практика, която счита, че договорна клауза, предвиждаща в съответствие с релевантната национална правна уредба плащането от кредитополучателя на комисиона за обработка, с която се възнаграждават услугите по проучването, изготвянето и индивидуалното разглеждане на искане за отпускане на заем или ипотечен кредит, може евентуално да не създава във вреда на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните, при условие че евентуалното наличие на подобна неравнопоставеност бъде предмет на ефективен контрол от страна на компетентния съд в съответствие с изведените от практиката на Съда критерии.

По съдебните разноски

62 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (четвърти състав) реши:

1) Член 4, параграф 2 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори

трябва да се тълкува в смисъл, че:

не допуска национална съдебна практика, която с оглед на национална правна уредба, предвиждаща, че комисионата за обработка представлява възнаграждение за услугите по проучването, одобряването или разглеждането на искане за заем или ипотечен кредит или за други подобни услуги, приема, че клаузата, с която се установява такава комисиона, спада към „основния предмет на договора“ по смисъла на тази разпоредба, поради това че тази комисиона представлява един от основните компоненти на цената.

2) Член 5 от Директива 93/13

трябва да се тълкува в смисъл, че:

за целите на преценката на ясния и разбираем характер на договорна клауза, предвиждаща плащането от кредитополучателя на комисиона за обработка, компетентният съд е длъжен да провери с оглед на всички релевантни фактически обстоятелства дали на кредитополучателя действително е била дадена възможност да оцени произтичащите за него от тази клауза икономически последици, да разбере естеството на услугите, предоставени като насрещна престация за предвидените в посочената клауза разходи, и да провери дали няма припокриване между различните предвидени в договора разходи или между услугите, които се заплащат с тях.

3) Член 3, параграф 1 от Директива 93/13

трябва да се тълкува в смисъл, че:

допуска национална съдебна практика, която счита, че договорна клауза, предвиждаща в съответствие с релевантната национална правна уредба плащането от кредитополучателя на комисиона за обработка, с която се възнаграждават услугите по проучването, изготвянето и индивидуалното разглеждане на искане за отпускане на заем или ипотечен кредит, може евентуално да не създава във вреда на потребителя значителна неравнопоставеност между произтичащите от договора права и задължения на страните, при условие че евентуалното наличие на подобна неравнопоставеност

бъде предмет на ефективен контрол от страна на компетентния съд в съответствие с изведените от практиката на Съда критерии.

Подписи